

3. Інтерактивні методи навчання: Досвід впровадження / за ред. В.Д. Шарко. – Херсон : Олді-Плюс, 2000. – 210 с.
4. Кашлев С.С. Технологія інтерактивного навчання / С.С. Кашлев. – Мн. : Белорусский верасень, 2005. – 196 с.
5. Кларин М.В. Інтерактивне навчання – інструмент освоєння нового досвіду / М.В. Кларин // Педагогіка. – 2000. – № 7. – С. 12–18.
6. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. ; за ред. З.Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
7. Селевко Г.К. Енциклопедія освітніх технологій : в 2 т. / Г.К. Селевко. – М. : НІІ школьних технологій, 2006. – Т. 1. – 816 с.
8. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

МЕЛЮХІНА Н.Є.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ТЬЮТОРА В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Нове ХХІ ст. ставить свої вимоги до освіти, у зв'язку із чим набуває актуальності проблема створення глобального освітнього простору. Величезне зростання обсягу, швидка переробка та майже миттєва передача інформації завдяки злиттю інформаційної й комунікаційної технологій – ключовий аспект глобалізації. Тому особливо значущою проблемою стає критичне переосмислення ролей, прав і відповідальності суб'єктів, залучених до процесу глобалізації педагогічної освіти.

Широке поширення у світі ідей розвивального навчання, особистісно орієнтованої освіти, контекстного та модульного навчання, ігрових форм навчання актуалізувало потребу в перегляді уявлень про зміст педагогічної діяльності та появу нових позицій, ролей і функцій викладача. Так, останнім часом з'явилися праці, які порушують питання розширення спектра функціонально-рольових уявлень про педагогічну діяльність і введення таких позицій, ролей викладача, як модератор, фасилітатор, методолог, ігротехнік, тьютор та ін. (Ю. Турчанинова, В. Слободчиков, Ю. Громико, П. Щедровіцький, Т. Ковальова та ін.). Спроби перегляду й розширення змісту педагогічної діяльності, спектра функцій і ролей, реалізованих педагогом, є, на нашу думку, цілком закономірними й зумовленими переходом багатьох освітніх практик до нової освітньої парадигми.

На зміну традиційній системі освіти приходить нова ланка освіти – дистанційна. Таким чином, з упровадженням дистанційної освіти суттєво змінюється роль викладача, з'являються принципово нові елементи технологій. Отже, необхідно визначити місце та роль тьютора в системі дистанційної освіти.

Мета статті – висвітлити місце та роль тьютора в системі дистанційної освіти.

В Україні та за її межами все більшої популярності набуває ідея створення та розвитку дистанційного навчання. Системи, засновані на використанні сучасних комп'ютерних і комунікаційних технологій, дають змогу виконувати завдання навчання й підвищення кваліфікації людей, які знаходяться на далекій відстані від навчальних, наукових і технічних центрів. Це стає вкрай необхідним у зв'язку зі стрімким зростанням обсягу інформації, необ-

хідної для успішної діяльності. Використання спеціальних технологій в освіті свідчить про те, що з'явилися засоби, які можуть перевести освітню сферу на більш досконалий технологічний рівень розвитку та значно підвищити ефективність навчання.

У традиційній системі освіти викладач виконує активну роль, проте одним з недоліків цієї системи є те, що вона розрахована на студента із середніми здібностями і середнім темпом інтелектуальної діяльності.

Дистанційна система освіти має низку бездоганних переваг перед традиційною системою й розрахована, насамперед, на самоосвіту студентів. Поява дистанційної освіти сприяла зміні ролі та статусу викладача, який дістав назву “тьютор”. Беручи до уваги той факт, що тьютори в системі дистанційної освіти за своїми функціями знаходяться десь посередині між традиційним викладачем, управлінським консультантом, менеджером освітнього процесу та методистом, їх компетентність як проектувальників навчального процесу має визначальний вплив на якість освіти в цілому.

У дослідженні М. Мура акцентовано увагу на таких ролях викладачів, що працюють у системах дистанційної освіти:

- подає особистий приклад студентам, допомагаючи підтримувати роботу та навчальне середовище взаємоповаги і створювати комфортну психологічну обстановку;

- сприяє навчанню, допомагаючи всім студентам ефективно спілкуватися та уважно слухати, з тим, щоб направляти студентів на шляху досягнення навчальних цілей;

- керує студентами, допомагаючи їм повніше включитися в освітній процес, сприяючи прийняттю рішень, допомагаючи у виборі відповідної інформації, досягненні цілей, а також пропонуючи студентам замислюватися над власним навчальним процесом і рекомендуючи способи його поліпшення;

- управляє процесом навчання, стежить за успіхами студента, його діяльністю і якістю роботи, допомагає вирішувати проблеми;

- є експертом у предметній галузі, постійно оцінюючи й оновлюючи свої знання, якими ділиться зі студентами;

- є радником з питань навчання, встановлює і пояснює критерії успішного навчання, з тим, щоб студент міг досягти цілей навчання, і допомагає студентам долати перешкоди;

- мотивує навчання, спонукаючи студентів застосовувати свої ідеї на практиці, залучаючи їх до обговорень, що вимагають роздумів, інтерактивних дискусій; підтримує студентів у їх дослідженнях;

- є новатором у сфері навчання, розробляє курси, навчальні посібники, систему оцінювання знань, з тим, щоб застосувати широке різноманіття педагогічних стратегій, що враховують соціально-економічні чинники, різні культури студентів. Це означає застосування різної техніки й технологій викладання з тим, щоб збагатити процес навчання.

Розглянемо різні підходи до визначення поняття “тьютор” у системі дистанційної освіти. На думку Ю. Деражне, “тьютор у системі відкритої освіти є найважливішим системоутворювальним компонентом, виконуючи функції викладача, консультанта, методиста та наставника” [3, с. 5].

С. Змеєв вважає, що “тьютор – це наставник, член контингенту дорослих людей, які навчають та здійснюють постійну допомогу одному або декільком дорослим, які навчаються, у вирішенні питань організації навчання” [5, с. 14].

У словнику “Термінологія в системі додаткової професійної освіти” значення терміна “тьютор” подано таким чином: “тьютор (у перекладі з англ. – викладач-консультант) – особа, яка полегшує процес навчання, чия роль – бути партнером своїх слухачів, що знає” [1, с. 74].

У монографії С. Щеннікова “тьютор” – викладач-консультант, “фахівець у галузі організації освіти та самоосвіти. На тьютора покладається відповідальність за ведення цілісного освітнього модуля, організацію групової та індивідуальної роботи зі студентами. До завдань тьютора належать: методична підготовка та проведення групових занять-практикумів (тьюторіалів); допомога у виконанні атестаційних робіт, їх перевірка й оцінювання; консультації та інші форми психологічної й педагогічної підтримки студентів; індивідуальна допомога у вирішенні академічних або особистих проблем, пов’язаних з навчанням; професійна орієнтація та консультування з питань кар’єри. Актуальні ролі тьютора – дидактичні, організаційні, маркетингові, консультаційні, лідерські” [10, с. 488].

У праці А. Зінченко виділено такі ролі тьютора, як менеджер, маркетолог, продавець [4, с. 126]. Показано, що ці ролі не належать до складу його педагогічної діяльності, проте їх реалізація є необхідною умовою для успішного здійснення тьютором педагогічної діяльності.

Історично позиція тьютора, як показано в дослідженні В. Максимова, вперше з’явилася в середньовічних університетах. Автор проводить аналіз досвіду застосування тьюторської діяльності в різні історичні контексти університетської освіти. У середньовічних університетах тьютор виконував наставницьку функцію стосовно досвідчених студентів, орієнтуючи свою діяльність на певний тип духовної практики. Далі в університетах наступної форми, орієнтованих на наукову, а не на теологічну картину світу, тьютор перетворюється на асистента, і його функції звужуються до локально-методичних. Нарешті, сьгоднішні університети нового типу, які визначаються як проектно-дослідницькі, виділяють як головну цінність освіти вміння працювати з керованим майбутнім. Знову стає необхідною тьюторська діяльність, де “тьютор починає виступати як розробник освітніх проектів або програм або як консультант у сфері освітніх послуг”, поєднуючи позиції наставника, асистента та проектувальника [7, с. 60].

У нашій країні перші публікації з проблеми тьюторства як особливої діяльності з’явилися в 1993–1994 рр. і пов’язані з аналізом досвіду в галузі дистанційної освіти. У системі відкритої дистанційної професійної освіти тьютор є одним з ключових суб’єктів, що забезпечують ефективність цієї системи. Тьютор (англ. tutor від лат. tueog – спостерігаю, пікуюсь) – особливого типу викладач, що виконує роль консультанта, наставника, організатора самостійної діяльності студентів щодо засвоєння змісту курсу й особистісно-професійного розвитку. У моделі відкритої дистанційної професійної освіти тьюторство розглядається як різновид педагогічної діяльності, якісна відмінність якої визначається трьома принциповими положеннями: студент вчиться самостійно, тьютор допомагає

йому, технологічно організовуючи особливі простори спільної діяльності; навчання відбувається на основі та з включенням до змісту навчання реального досвіду студентів; навчання має мережевий, розподілений характер.

На цей час у теорії та практиці освіти існує ще декілька підходів до визначення поняття “тьютор” і відповідних освітніх систем. Тьютор, на думку авторів (Т. Ковальова, Н. Рибалкіна та ін.), виконує роль посередника між викладачем і студентом, організатора діяльності та програм індивідуального розвитку. Основними складовими тьюторської технології, на думку авторів, є “організація умов для становлення індивідуальної освітньої програми студентів та її супровід” [9, с. 2]. Автори так пояснюють своє розуміння ролі тьютора: “Якщо під освітою розуміти складання своєї індивідуальної освітньої траєкторії (побудова свого образу), то з’являється спеціальна позиція дорослого, який допомагає учневі здійснювати цю роботу. Позицію такого дорослого ми почали позначати терміном “тьютор” (у перекладі з англійського – наставник)” [9, с. 20]. Під освітньою траєкторією автори розуміють послідовність освітніх проєктів, які задумує й реалізує студент разом із педагогом. Тьютор здійснює підтримку дій вчителя, організовуючи ситуації, де можна було б сформулювати “замовлення” учня на знання.

Ще одним напрямом освітньої практики, де необхідна позиція тьютора, є система дистанційної вищої освіти, побудована на основі традиційної моделі навчання з використанням інформаційних і комунікативних технологій. Тьютор є помічником викладача, посередником між лектором (професором) і студентом, виконуючи швидше не педагогічну, а організаторську функцію.

Аналіз досліджень показав, що за останній час захищено ряд дисертацій (А. Андреев, Н. Булаєв, А. Густир, Ю. Деражне), в яких розглянуто різноманітні проблеми дистанційної освіти, зокрема, діяльність тьютора, проте останні дослідження являють собою рідкісний виняток. Більшість досліджень не розглядали особливості дидактичної моделі відкритої дистанційної професійної освіти й особливості педагогічної діяльності тьютора в цій системі.

У наукових працях проблематику, пов’язану з дослідженням природи тьюторської діяльності, подано досить широко. Так, монографія С. Щеннікова містить опис діяльності тьютора в контексті дослідження відкритої дистанційної професійної освіти як нової форми освіти, теоретичні засади тьюторства як особливого виду педагогічної діяльності [10]. У праці О. Гаврілової досліджено проблеми безпосередньої взаємодії тьютора та студента в межах відкритої дистанційної професійної освіти; розроблено різні моделі взаємодії [2]. У праці Є. Комракова предметом дослідження стала проєктувальна діяльність тьютора в системі відкритої дистанційної професійної освіти, в межах якої було виділено чотири види проєктування й технологія проєктування освітньої програми [6].

Разом з тим здійснений аналіз виявив, що цілісна педагогічна діяльність тьютора в системі відкритої дистанційної професійної освіти як організації мережевого типу й умови її успішної реалізації ще не стали предметом спеціального дослідження.

Очевидно, що тьютор – не просто викладач. У системі дистанційної освіти у нього виникли нові функції, нові ролі, які були відсутні в традиційній си-

стемі. Проаналізувавши думки багатьох авторів, ознайомившись з реалізацією дистанційних курсів у різних навчальних закладах, можемо зробити висновок про те, що беручи до уваги особистісно орієнтований підхід, тьютор одночасно є:

- викладачем (джерело знань, умінь, навичок і професійного досвіду);
- консультантом (відповідає на запитання студентів і дає рекомендації щодо виконання завдань; допомагає студентам в освоєнні інформаційних ресурсів Інтернету та інше);
- фасилітатором (створює сприятливі умови для навчання);
- натхненником (стимулює творчу діяльність студентів, заохочує їх і надихає на самостійний пошук знань);
- проектувальником (проектує форми організації навчального процесу та види діяльності, найбільш відповідні цілям і змісту курсу, що вивчається).

Ми вважаємо, що в тьюторській діяльності щодо особистісного й діяльнісного підходів реалізуються такі функції:

- організаторська – тьютор організовує навчальну діяльність студента;
- інформаційна – тьютор піклується про засвоєння студентами певного теоретичного змісту, поданого в матеріалах курсів;
- комунікативна – тьютор забезпечує спілкування студентів між собою й тьютором;
- розвивальна – активізує пізнавальну діяльність студентів, сприяє особистісному розвитку.

Висновки. Підбиваючи підсумки огляду основних напрямів і трактувань поняття “тьютор”, можна зробити висновок, що діяльність викладачів у дистанційному навчанні значно відрізняється від традиційного навчання. Під час збереження головної функції викладача – управління процесами навчання, виховання, розвитку – він несе значно більше фізичне та психологічне навантаження, ніж викладач у традиційній системі. Викладач дистанційної освіти опиняється в певному нормативно-правовому вакуумі, оскільки не існує виробничих норм його роботи й оплати праці, не визначено статус.

Література

1. Беков Х.А. Терминология в системе дополнительного профессионального образования : словарь / Х.А. Беков, С.В. Ширококов, И.И. Кирьянов и др. – М. : ИПК госслужбы, 2001. – 107 с.
2. Гаврилова Е.Л. Модель педагогического взаимодействия в системе открытого дистанционного профессионального образования взрослых : автореф. дис. канд. пед. н. / Е.Л. Гаврилова. – М., 2003. – 24 с.
3. Деражне Ю.Л. Тьютор в открытом обучении : учеб.-метод. пособ. / Ю.Л. Деражне. – М. : Изд-во Департамента федеральной государственной службы занятости населения Московской области, 1998. – 58 с.
4. Зинченко А.П. Тьютор: менеджер – маркетолог – продавец: расширенный взгляд / А.П. Зинченко // Система обеспечения качества в дистанционном образовании. – Жуковский : МИМ ЛИНК, 2002. – Вып. 4. – С. 122–126.
5. Змеев С.И. Основы андрагогики : учеб. пособ. для вузов / С.И. Змеев. – М. : Флинта : Наука, 1999. – 152 с.
6. Комраков Е.С. Тьютор в роли проектировщика / Е.С. Комраков // Техники деятельности тьютора : учеб.-метод. пособ. / науч. ред. С.А. Щенников, А.Г. Теслинов, А.Г. Чернявская. – Жуковский : МИМ ЛИНК, 2002. – С. 52–73.

7. Максимов В.В. Институт тьюторства как образовательная стратегия / В.В. Максимов // Россия в контексте современных образовательных моделей : программа и тезисы международной конференции ; 10–12 марта (Переделкино). – Жуковский : МИМ ЛИНК, 2000. – 64 с.

8. Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования : специализированный учебный курс / С.А. Щенников, А.Г. Теслинов, А.Г. Чернявская и др. – М. : Обучение-сервис, 2004. – 608 с.

9. Тьюторство как новая профессия в образовании : сборник методических материалов / отв. ред Н.В. Муха, А.Г. Рязанова. – Томск : Дельтаплан, 2001. – 159 с.

10. Щенников С.А Открытое дистанционное образование / С.А. Щенников. – М. : Наука, 2002. – 527 с.

МІЛЬКО Н.Є.

ДІАЛОГ В ОСВІТІ У ВИМІРАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДІВ

Оскільки освіта не є чимось зовнішнім щодо інших сфер життєдіяльності людини, то її проблеми можна розглядати лише в комплексі завдань людства, найважливішим з яких є створення умов для розвитку й виживання сучасної цивілізації. Саме система освіти, на думку багатьох науковців, є реальним засобом спасіння людини від розгорнутої кризи соціальної, економічної та культурної сфер розвитку людства: все, що робить людина, соціальна група та суспільство в цілому, залежить від їх освіченості. Саме тому стратегія сучасної вищої школи орієнтована не тільки на підготовку спеціалістів до традиційних сфер діяльності, а й до загальнокультурних умінь формування контурів цивілізації, здатної розробляти та реалізовувати новітні стратегії перебудови життя людства на людиноцентристських принципах.

Педагогічна думка намагається адекватно реагувати на інтенсивний розвиток цивілізації, тому вища освіта повинна бути спрямована на: розвиток особистості тих, хто навчається; стимулювання в них індивідуальних особливостей; формування в студентів громадського самоусвідомлення та поваги до національної культури, мови, світових цінностей; виховання в них культури міжнаціональної взаємодії; підготовку людини до творчої діяльності у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості та рівноправ'я; стимулювання потреби до системного соціально-професійного та особистісного самовдосконалення [7]. Всі ці напрями освіти, на нашу думку, повною мірою реалізуються через діалог, який є одночасно формою навчання, шляхом отримання інформації про навколишній світ, засобом розвитку, удосконалення та саморозвитку особистості.

Проблема діалогу займає провідне місце у філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних та інших дослідженнях. На межі XIX–XX ст. виховні можливості діалогу розглядали і пропонували соціуму для духовного єднання людей (М. Бубер, К. Ясперс та ін.), характеризували діалог як універсальне явище, що пронизує всі сторони людського буття, розмову рівноправних особистостей (М. Бахтін, В. Шинкарук та ін.), як спосіб взаємодії окремих людей з об'єктами культури і мистецтва в історичній перспективі (В. Біблер, В. Оконь та ін.) [2; 3].